

za socialno izobrazbo v semenišču, dasi nimajo niti na vseučilišču, niti v bogoslovnici stolice zanjo. Ko poleti mladi rod bogoslovcev iz semenišča med ljudstvo, bo hrvaška socialna in politična organizacija dobila po teh mladih organizatorjih močan krščansko-socialni temelj, ki ji je porok zdravega razvoja. Tesni, prijateljski stik bogoslovcev s katoliškimi laičnimi akademiki, čigar uspeh se kaže v prekrasnem dijaškem glasilu „Luči“, obljubljuje močno enotnost stranke in tudi odpomoč proti nenačelni razkosanosti hrvaške politike.

J. K.

„Pravo Hrvatske na posebne poštanske marke.“ Napisao Peroslav Paskiević-Čikara, zamjenik tajnika trgovačko-obrtničke komore. Vel. 80. Str. 57. Cena 80 vinarjev. — Hrvaški časopisi so se lanskega leta večkrat bavili z vprašanjem hrvaških poštних mark, a pisatelj Paskiević je napisal o tem zanimivo študijo, v kateri je jasno dokazal pravo Hrvaške na posebne marke. Izvestno bode marsikoga zanimalo, če tudi mi nekoliko izpregovorimo o tem na prvi pogled neznatnem, a v resnici zelo važnem vprašanju.

Poštne marke niso dolgo v rabi. V Avstriji in na Beneškem so uvedene leta 1850., na Ogrskem 1871., v Bosni 1879., v Srbiji 1866., v Črni gori 1874., na Ruskem 1858., na Finskem 1856., na Danskem 1858., v Islandiji 1873. itd. Ko se je delala ogrsko-hrvaška pogodba, je bila institucija mark še v povojih in celo Ogrska ni temu pripisovala velike važnosti in rabila do leta 1871. edinstvene avstrijske marke. Šele ko so se na Ogrskem spomnili politične važnosti poštних mark, so vpeljali prve ogrske marke. Mažari so vedeli, da bi Hrvati imeli pravico tudi na svoje marke, zato so prve ogrske marke brez vsakega napisa in imajo samo skupni grb. Bali so se, da ne bi Hrvati zahtevali svojih mark. Ker se ni na Hrvaškem nobeden spomnil važnosti posebnih poštних mark, so dobili Mažari že več poguma in izdali leta 1874. druge marke brez skupnega grba z napisom „Magyar királyi posta“, kateri je še danes v rabi. Pisatelj dokazuje, da bi morale na Hrvaškem po pogodbi od leta 1868. biti marke s samo hrvaškim napisom, le oblika in njihov načrt bi mogel biti enoten, in sicer skupni grb, nikakor pa ne, kakor je na markah od leta 1901. do danes legendarna turul-ptica, katera je simbol mažarske imperijalistične politike. Tudi primeri v drugih zemljah, katere imajo podobni državnopravni položaj kakor Hrvaška, to dokazujejo. Ko je Avstrija izdala leta 1850. prve marke, spadala je pod njo še Lombardija in Benetke, za katere je izdala posebne marke. Podobno je tudi v Islandiji, ki spada pod Dansko. Še celo Rusija, ta avtokratska in centralistična država, je dala Livoniji, Poljski in Finski posebne marke. Na koncu navaja pisatelj več jasnih dokazov, iz katerih sledi, da bi Hrvati morali imeti posebne marke in priobčuje načrt hrvaške marke, ki je povsem v skladu državne zaednice. Za temelj je vzeta ogrska marka, katera je sedaj v tečaju, izpuščena je ogrska pusta in ptica turul, namesto nje vzet skupni grb in diplomatični naslov: Hrvatska. Razpravo dobro pojasnjujejo odtiski raznih poštних mark, a zanimivo je tudi poglavje o poštних pečatih, ki pokazuje, kako so Mažari od leta do leta napredovali in uvedli ponekod že čisto mažarska imena krajev. Knjižica, ki

je vsestransko zanimiva, pa bode opomnila hrvaške politike, da izvojujejo od Mažarov tudi glede poštних mark ono, na kar se poprej ni pazilo, a vendar hrvaškemu narodu po vsej pravici pripada.

Gradja za povijest školstva kraljevina Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas.

Pribrao i uredio Antun Cuvaj. Knjiga prva. Od najstarijih vremena do godine 1835. — Str. XXIII. + 938 v velikem obliku. — To je naslov knjige, ki je znamenita prikazen v hrvaškem slovstvu in bogato vrela za preiskovanje hrvaške kulturne zgodovine. Pisatelj je naslovil svoje delo „gradja (gradivo) za povijest školstva“; ker bi se na podlagi tu zbranega gradiva morala šele napisati šolska zgodovina, ali se je vendar trudil, da sestavi gradivo v neko celoto in poedine dobe tako zaokroži, da čitatelj več najde, kot naslov obeta. Dragoceno, tu zbrano gradivo je zbiral pisatelj petnajst let. Kot deželni šolski nadzornik je skrbno preiskal razne šolske spominske knjige in službene spise, prezrl pa ni tudi raznih tiskanih drobtinic, priobčenih v raznih knjigah, časopisih in dnevnih listih. Da bode celo delo bolj pregledno, je porazvrstil gradivo v kronološkem redu po poedinih vladarjih. V prvem delu govori o šolah v hrvaških pokrajinah do utemeljenja kraljestva (l. 924.). V tem času se seveda ne more govoriti o pravih šolah. Prva znamenja kulturnega stanja na Hrvaškem so bile pač kakor tudi drugod, krščanske cerkve, a prvi učitelji duhovniki in menihi. S sv. krstom so stopili tudi Hrvatje na polje kulturno. Ivan iz Ravene je pokrstil onih pet bratov, kateri so privedli Hrvate na jug, in njihovi dve sestri, Tugo in Vugo. V Bijaču je dala Vuga sezidati samostan sv. Marije in tam zbrala najbolj odlične hrvaške deklice, da jih nauči brati in pisati in učvrsti v krščanskih čednostih. Največ zaslug za razvitek samostanskih šol ima benediktinski red, ki je bil posebno v Dalmaciji zelo razprostranjen. V drugem delu pripoveduje pisatelj o šolah za vladanja kraljev iz narodne dinastije (924—1102). Tudi v tej dobi ni bilo drugih razen samostanskih in katedralnih šol, a je bila velika borba za narodni jezik v cerkvi. V času kraljev iz hiše Arpadove (1102—1300), kakor beremo v tretjem oddelku, se ni glede šol mnogo spremenilo. Vendar je treba omeniti, da so se razen cistercitov v trinajstem stoletju naselili na Hrvaškem frančiškani, dominikanci in pavlini, ki so kasneje na šolskem polju razvili veliko delavnost. V četrtem oddelku za kraljev anžuvinske hiše (1300—1382) je najznamenitejši pojav zagrebški škof blaženi Augustin Kazotić, ki je razen mnogih drugih važnih naprav uredil semeniške šole, v katerih so poučevali kanoniki. Več Hrvatov je v tej dobi pohajalo tudi razna znamenita vseučilišča v tujini. V naslednji dobi za vladanja kraljev iz raznih hiš (1382—1527) nahajamo razen že omenjenih šol prve začetke ljudskih šol. V to dobo spada tudi izum tiska in početek hrvaške umetne književnosti (Marko Marulić). Zanimiv je odsek za vladanja kraljev iz habsburške hiše (1527—1740). Pisatelj opisuje razvitek šol za vsakega poedinega vladarja, v tej dobi je šolstvo že precej napredovalo. Omenja zasluge raznih redov za šolo, opisuje reformacijo in razne turške bojeve in posebej navaja Srbe, ki so se za Leopolda I. selili na Hrvaško in njihovo delovanje na šolskem polju. Tudi utemeljenje vojaške Krajine je

važno za razvitek šolstva. Šolstvo se je v Krajini še najbolje razvijalo, žal, da v nemškem duhu. Pisatelj je spretno vpletel v spis tudi razne biografske črtice o možeh, ki so delovali v korist šole in tudi natančno opisuje vse šolske in sorodne knjige, ki so v tej dobi izšle. Najbolj zanimiv je pa zadnji odsek knjige, ki opisuje šolstvo za vladanja vladarjev iz hiše habsburško-lotrinške (od l. 1740. do danes). Čeravno obsega ta odsek več kot pol knjige, je dospel pisatelj le do l. 1835. (do smrti cesarja Frančiška I.), drugo sledi v sledeči knjigi. Tu je imel pisatelj na razpolago obilo gradiva: delovanje Marije Terezije, ki se je mnogo trudila za razvitek šolstva, nesrečne poskuse Jožefa II. in pa opis razvitka ljudskih šol, kar mu je bil prvi namen. Ta del bode vsakega zanimal in pisatelj se je mnogo trudil, da nepristransko

opíše vse spremembe in vse težave, ki jih je moralo šolstvo premagati, da je prišlo naposled do prave veljave. Nakopičeno je tu obilo in zanimivega gradiva za kulturno zgodovino hrvaškega naroda.

Pisatelj dovršuje sedaj drugi zvezek svoje knjige. S prvo knjigo je pokazal, da je stvar v dobrih rokah. Natančen register bode olajšal rabo knjige, ki jo krasí čez sto prav lepih slik. Vidimo tu slike nekdanjih in še sedanjih samostanov, prvih matic vede in lepih umetnosti, pa tudi šolstva, prav lepe so slike raznih vladarjev, a zbrane so v knjigi tudi slike vseh mož, ki so se trudili na šolskem polju, ali pa delovali v prosep šole. Tudi razne druge stvari so v knjigi ohranjene, kot šolske svetinje, pečati itd. Pisatelju na napornem in zaslužnem delu vsako priznanje.

Janko Barle.

To in ono.

„Prosvjeta.“ V hrvaški katoliški javnosti se je že precej časa sem naglašala potreba po dobrem leposlovnem listu. Nekaj časa se je mislilo, da bo treba osnovati popolnoma novo glasilo, a slednjič se je Pijevo društvo odločilo, da kupi „Prosvjeta“ od Scholza. To se je tudi zgodilo in s 13. letošnjo številko je postala „Prosvjeta“ last omenjenega društva. Da je poštenega leposlovnega lista živo treba, čuti vsakdo, kdor pozna hrvaške književne razmere. Močna falanga modernih izdaja svoj „Savremenik“, ki pa dela večinoma v negativni smeri: glavna naloga mu je podirati tradicije starih, naj se že javljajo v kakršnikoli obliki. Starčevićanski leposlovni list „Hrvatska smotra“, je v prvi vrsti starčevićanski in potem šele leposloven, sicer pa nima jasnega umetniškega programa. „Prosvjeta“ je bila dosedaj družinski list z znanimi tendencami: mnogo aktualnih ilustracij, zanimivi dolgi romani, sempatja malo pikantnosti, a vendar ne toliko, da bi ji raditega morale družine zapreti svoja vrata, sicer pa mnogokrat pobožnjaško-moralizujoča. Pod novim urednikom, znanim hrvaškim publicistom Otonom Szlavikom, se gotovo dvigne višje. Uredništvo obljubuje, da hoče z veliko marljivostjo in tudi z žrtvami oskrbovati svojemu listu umetniških ilustracij; v beletristiki hoče podajati svojim bralcem le zdrave hrane ter skrbno poročati o razvoju tujih, zlasti slovanskih slovstev; „Prosvjeta“ ne bo list za nedoraslo mladino, a vendar ne bo nikdar prestopila tistih mej, ki jih predpisujeta dober okus in spoštovanje do bravca. — Mi ji želimo na novi poti mnogo sreče in uspeha!

1860

Prvi češki knjigar in zalagatelj. 22. marca je minilo sto let, kar je umrl Václav Matěj Kramerius, ki se po vsej pravici imenuje v češki književnosti Veleslavín XVIII. stoletja. Kramerius je preskrbil češkemu ljudstvu v najhujši dobi dobre češke knjige in izvrsten časnik; bil je prvi češki knjigar in zalagatelj. Porodil se je v Klatovih na Češkem l. 1759. in je umrl l. 1808. v Pragi. Izdajal je starejše češke spise, prevajal je nove, zlasti nemške takrat priljubljene viteške romane, ki so se razširili med najširšimi sloji češkega naroda, prodajal je češkim pisateljem knjige, ki so jih izdali na svoje stroške ter je spretno urejeval češki list „C. kr. vlastenecké noviny“,

ki je bil po svoji raznovrstni, zabavni in poučni vsebini zelo priljubljen in je takrat popolnoma izpolnil svojo nalogo. Krameriusova knjigarna takozvana „Česká expedice“ je bila središče celega sodobnega literarnega in rodoljubnega gibanja na Češkem.

1860

Srbi in ruski jezik. P. A. Zabolotskij je objavil v „Slavj. Izv.“ članek o razširjenju ruskega jezika v Srbiji. Iz tega članka navajamo nekoliko zanimivih vrstic. — Med črnogorskimi omikanci je precej veliko število oseb, ki marljivo čitajo ruske knjige, poznajo dobro rusko književnost in zelo gladko govorijo ruski jezik. V duhovnem črnogorskem semenišču in v gimnaziji sta ruski jezik in slovstvo uvedena kot obvezna predmeta v vseh razredih. Na cetinjski gimnaziji poučuje ruski jezik in književnost prof. Lepani, ki je študiral v Rusiji. Pouk ruskega jezika in slovstva je uveden tudi na cetinjskem višjem dekliskem zavodu carice Marije, kjer se učenke v šestih letih zelo dobro naučijo ruskega jezika, ker je na tem zavodu ruski jezik tudi učni jezik hkrati s srbskim in francoskim jezikom. Predstavitelji črnogorske književnosti začeni od pesnika-vladike Petra II. Njeguš do sedanjega časa so obogatili srbsko književnost s proizvodi, za katere so črpali gradivo iz ruskega življenja, opevajoč ruske dogodbe in ruske junake, ter so mnogo prevajali iz ruskega jezika; takih proizvodov se najde celo vrsto v cetinjskih almanahih, kakor „Grlica“, „Orlič“, „Crnogorac“, „Crnogorka“, in v časnikih „Luča“, „Književni List“. Črnogorsko duhovništvo s častitim vladiko Mitrofanom na čelu je navdušen širitelj simpatij do Rusov med črnogorskim ljudstvom. — Tudi Srbi v kraljestvu, hoteč oživiti politične, cerkvene, šolske in trgovske razmere z Rusijo, kažejo svojo simpatijo do Rusov s tem, da se učijo ruskega jezika. V višjih srbskih solah, kakršne so univerza in vojaška akademija, se čita v ruskem jeziku. Na vseučilišču je lektor ruščine in obenem poljščine dr. O. Košutić. V kratkem se bode na belgradski univerzi uvedla docentura zgodovine ruske književnosti. Na to mesto je določen po svojih temeljitih spisih o Puškinu in Čehovu znani dr. I. Maksimović, ki je obogatil srbsko književnost s celo vrsto dobrih prevodov iz ruščine in je naučil kot učitelj ruščine na tretji belgradski moški